

ISSN 2181-5291

PSIXOLOGIYA

ILMIY JURNAL

НАУЧНЫЙ ЖУРНАЛ

SCIENTIFIC JOURNAL

№ 4, 2023

www.buxdu.uz

The journal was registered with the certificate № 05-45 on February 25, 2011 at Bukhara Region Press and Information Administration of Uzbekistan Press and Information Agency

According to the resolution №201/3 as of December 26, 2013 of the Presidium of Supreme Attestation Commission under the Cabinet of Ministers of the Republic of Uzbekistan the journal was included into the list of scientific journals in which scholarly articles on the scientific results of dissertations on Psychology must be published.

Address:

*200117, Bukhara city,
K.Murtazoyev street, 11
Bukhara State University
Editorial and publishing
Department
Phone: +998 (94) 837-18-38*

**The journal is published 4
times a year**

*Website: www.buxdu.uz
E-mail:
nashriyot_buxdu@buxdu.uz*

Jurnal O'zbekiston Matbuot va axborot agentligi Buxoro viloyat matbuot va axborot boshqarmasida 2011- yil 25-fevral № 05-45-sonli guvohnoma bilan ro'yxatga olingan.

Jurnal O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasi huzuridagi OAK Rayosatining 2013-yil 26-dekabrda 201/3-sonli qarori bilan psixologiya fanlari bo'yicha dissertatsiya ishlari ilmiy natijalari yuzasidan ilmiy maqolalar chop etilishi lozim bo'lgan ilmiy jurnallar ro'yxatiga kiritilgan.

Tahririyat manzili:

*200117, Buxoro shahri,
K.Murtazoyev ko'chasi, 11-uy
Buxoro davlat universiteti
"Tahririy-nashriyot" bo'limi
Tel: +998 (94) 837-18-38*

**Jurnal 1 yilda 4 marta
chiqadi.**

*Website:
www.buxdu.uz
E-mail:
nashriyot_buxdu@buxdu.uz*

*Журнал
зарегистрирован Бухарским
областным управлением
агентства печати и
информации Республики
Узбекистан. Свидетельство
№ 05-45
от 25.02.2011г.*

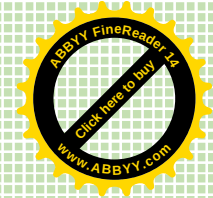
*Журнал включен в список
обязательных выпусков ВАК
при Кабинете Министров
Республики Узбекистан
на основании решения ВАК
№201/3 от 26 декабря 2013 года
для получения учёной степени
доктора психологических наук.*

Адрес:

*город Бухара 200117,
улица М.Икбола, 11
Бухарский государственный
университет
Редакционный отдел
тел: +998 (94) 837-18-38*

**Журнал выходит 4 раза в
год.**

*Website:
www.buxdu.uz
E-mail:
nashriyot_buxdu@buxdu.uz*

PSIXOLOGIYA

ILMIY JURNAL * НАУЧНЫЙ ЖУРНАЛ

3-son 2023-yil. * Выпуск 3. 2023 год.

BOSH MUHARRIR – ГЛАВНЫЙ РЕДАКТОР:

BAROTOV SH. R.

Psixologiya fanlari doktori, professor.

Xalqaro Psixologiya Fanlari Akademiyasining haqiqiy a'zosi (akademigi)

Действительный член (академик) Международной Академии

психологических наук

TAHRIR HAY'ATI – РЕДАКЦИОННАЯ

КОЛЛЕГИЯ:

XAMIDOV O.X.

Buxoro davlat universiteti rektori,
iqtisodiyot fanlari doktori, professor

SHOUMAROV G'.B.

Psixologiya fanlari doktori, professor
UMAROV B.M.

Psixologiya fanlari doktori, professor
KOZLOV V.V. (Rossiya)

Psixologiya fanlari doktori, professor
MALIX S.B. (Rossiya)

Psixologiya fanlari doktori, professor
KOROBENNIKOV I.A. (Rossiya)

Psixologiya fanlari doktori, professor
KARIMOVA V.M.

Psixologiya fanlari doktori, professor
SAFOYEV N.S.

Psixologiya fanlari doktori, professor
BEKMURODOV M.B.

Sotsiologiya fanlari doktori, professor
KADIROV U.D.

Psixologiya fanlari doktori, professor
JABBOROV A.M.

Psixologiya fanlari doktori, professor
OLIMOV Sh.Sh.

Pedagogika fanlari doktori, professor
JUMAYEV R.G'.

Siyosiy fanlari bo'yicha falsafa doktori
(PhD), dotsent

NISHONOVA Z.T.

Psixologiya fanlari doktori, professor
NAZAROV A.M. Psixologiya fanlari
bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent

IBODULLAYEV Z.R.

Tibbiyot fanlari doktori, professor

BEGMATOV A.S.

Falsafa fanlari doktori, professor

HUSEYNOVA A.A.

Falsafa fanlari doktori, professor

MUXAMEDOVA D.G.

Psixologiya fanlari doktori, professor

RUXIYEVA X.A.

Psixologiya fanlari nomzodi, professor

BAROTOVA D.SH.

Psixologiya fanlari doktori, dotsent

AKRAMOV V.R.

Tibbiyot fanlari doktori, dotsent

ZARIPOV G.T.

Texnika fanlari nomzodi, dotsent.

MUHARRIRLAR – РЕДАКТОРЫ:

Usmanova M.N. – psixol.fan.nom., dotsent

Muxtorov E.M. – psixol.fan.nom., dotsent

Raxmatova M.M. – filologiya fanlari

bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent

Abuzalova M.K. - filologiya fanlari doktori,
professor

Sobirova D.A. – psixologiya fanlari

bo'yicha falsafa doktori (PhD)

TEXNIK MUHARRIRLAR – TEX.

РЕДАКТОРЫ:

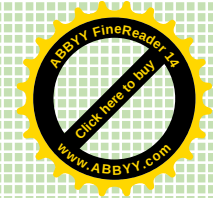
Ostanov Sh.Sh., Shirinova M.Sh.,

Tilavov M.H.

MAS'UL KOTIB – ОТВ. СЕКРЕТАРЬ

Sayfullayeva N.Z. – pedagogika fanlari
bo'yicha falsafa doktori (PhD)

PSYCHOLOGY

SCIENTIFIC JOURNAL

Issue 3: 2023

EDITOR-IN-CHIEF: BAROTOV SH. R.

Doctor of Psychology, professor, the member (academician) of International Academy of Psychological Sciences

EDITORIAL BOARD:

XAMIDOV O.X.

Doctor of Economic Sciences, Professor,
The rector of Bukhara State University

SHOUMAROV G.B.

Doctor of Psychology, Professor
UMAROV B.M.

Doctor of Psychology, Professor
The assistant of the editor-in-chief
KOZLOV V.V. (Russia)

Doctor of Psychology, Professor
MALIKH S.B. (Russia)

Doctor of Psychology, Professor
KOROBAYNIKOV I.A. (Russia)

Doctor of Psychology, Professor
KARIMOVA V.M.

Doctor of Psychology, Professor
SAFOEV N.S.

Doctor of Psychology, Professor
BEKMURODOV M.B.

Doctor of Sociology, Professor
KADIROV U.D.

Doctor of Psychology, Professor
JABBOROV A.M.

Doctor of Psychology, Professor
OLIMOV Sh.Sh.

Doctor of Pedagogical sciences,
Professor

JUMAEV R.G.

PhD in Political Sciences, Docent

NISHONOVA Z.T.

Doctor of Psychology, Professor
NAZAROV A.M.

PhD of Psychology

IBODULLAEV Z.R.

Doctor of Medical Sciences, Professor

BEGMATOV A.S.

Doctor of Philosophy, Professor

HUSEYNOVA A.A.

Doctor of Philosophy, Professor

MUXAMEDOVA D.G.

Doctor of Psychology, Professor

RUXIYEVA X.A.

Candidate of Psychology, Professor

BAROTOVA D.SH.

Doctor of Psychology, Docent

AKRAMOV V.R.

Doctor of Medical Sciences, Docent

ZARIPOV G.T.

Candidate of technical sciences, Docent

EDITORS:

Usmanova M.N. – Candidate of
Psychology, Docent

Mukhtorov E.M. – Candidate of
Psychology, Docent

Raxmatova M.M. – Doctor of
Philosophy in Philological Sciences

(PhD), Docent

Abzalova M.K. – Doctor of Philological,
Professor

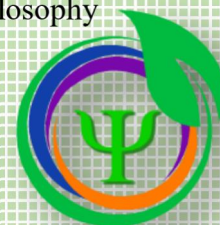
Sobirova D.A. PhD of Psychology

TECHNICAL EDITORS:

Ostanov Sh.Sh, Shirinova M.Sh.,
Tilavov M.Kh.

EXECUTIVE SECRETARY

Sayfullaeva N.Z. – Doctor of Philosophy
in Pedagogical Sciences (PhD)

Мирзаева Сайёра Рустамовна,

*Чирчиқ давлат педагогика университети, доценти,
психология фанлари бўйича фаласафа доктори (PhD)*

ОИЛАЛИ ТАЛАБАЛАРДА СОҒЛОМ ТУРМУШ ТАРЗИНИ РИВОЖЛАНТИРИШНИНГ ИЖТИМОЙ - ПСИХОЛОГИК ДЕТЕРМИНАНТЛАРИ

Аннотация. Детерминизм тамойилига кўра психика ишлаш шароити билан белгиланади ва шароит ўзгариши билан ўзгаради. Хайвонлар психикасининг тараққиёти табиий сараланиш билан, одам психикаси тараққиёти эса пайдо бўлиш шакллари, тараққиётда моддий нарсаларни ишлаб чиқариш усуллари, ижтимоий тараққиётнинг қонунилари билан белгиланади.

Мақолада оилали талабаларда соғлом турмуш тарзини ривожлантиришнинг ижтимоий - психологик детерминантлари масаласи ёритиб берилган.

Калит сўзлар: Детерминизм, фаолият, тамойил, психика, ўзгариш, тараққиёт, режа, дастур, қонуният.

СОЦИАЛЬНО-ПСИХОЛОГИЧЕСКИЕ ДЕТЕРМИНАНТЫ РАЗВИТИЯ ЗДОРОВОГО ОБРАЗА ЖИЗНИ ЖЕНАТИХ СТУДЕНТОВ

Аннотация. Согласно принципу детерминизма, психика определяется условиями труда и изменяется по мере изменения условий. Развитие психики животных определяется естественным отбором, а развитие психики человека – формами возникновения, способами производства находящихся в развитии материальных вещей и законами общественного развития.

В статье раскрывается проблема социальных и психологических детерминант формирования здорового образа жизни студентов, имеющих семьи.

Ключевые слова: Детерминизм, деятельность, принцип, психика, изменение, прогресс, план, программа, закономерность.

SOCIO-PSYCHOLOGICAL DETERMINANTS OF HEALTHY LIFESTYLE DEVELOPMENT IN MARRIED STUDENTS

Abstract. According to the principle of determinism, the psyche is determined by working conditions and changes as conditions change. The development of the animal psyche is determined by natural selection, and the development of the human psyche is determined by the forms of emergence, methods of production of material things in development and the laws of social development.

The article reveals the problem of social and psychological determinants of the formation of a healthy lifestyle for students with families.

Keywords: Determinism, activity, principle, psyche, change, progress, plan, program, pattern.

Кириш. Саломатлик - ҳар бир инсон учун бебаҳо бойлик сифатида жамиятнинг ижтимоий иқтисодий ривожланишининг муҳим шартларидан бири бўлиб келмоқда. Инсон мустаҳкам саломатликка эга бўлгандагина бахтли бўлиб яшаши мумкин. Ҳар бир миллатга, ҳар бир мамлакат учун муқаддас бўлган тарихий, маданий, миллий қадриятларнинг барчасини жисмоний ва руҳий соғлом инсонгина ярата олади. Шундай экан саломатлик - мавжуд барча қадриятлар орасида энг олийси сифатида қадрланмоғи лозим.

Бугунги кунда оилада соғлом турмуш тарзини шакллантиришнинг долзарблиги катта аҳамият касб этади. Оила жамиятнинг энг асосий бўғини ҳисобланади. Оиладаги соғлом турмуш тарзи оила аъзоларининг нафақат жисмоний балки психологик жиҳатдан соғлом бўлишига таъсир ўтказadi.

Ҳозирги мустақиллик шароитида психологияга бўлган талаб-эҳтиёж кучайиб бормоқда. Ёшларни маънавиятини бойитиш учун уларни дунёқараши, тафаккури, иродаси умуман олганда онгини ўстириш зарур. Бунинг учун олимлар тажриба-синов ишларини кучайтиришлари, таълим жараёнини технологиялар асосида қайта қуришлари зарур. Ҳозирда Республикамиздаги олий таълим муассасалари психология бўлимлари, кафедра, лабораториялар илмий фикрлар марказига айлантирилмоқда. Ҳозирги замон психологиясининг тамойиллари қуйидагича:

1. Детерминизм тамойили;
2. Онг ва фаолиятнинг бирлиги тамойили;

3. Психиканинг фаолиятда ривожланиш тамойили.

Тадқиқотнинг методологияси ва объекти. Детерминизм тамойилига кўра психика ишлаш шароити билан белгиланади ва шароит ўзгариши билан ўзгаради. Ҳайвонлар психикасининг тараққиёти табиий сараланиш билан, одам психикаси тараққиёти эса пайдо бўлиш шакллари, тараққиётда моддий нарсаларни ишлаб чиқариш усуллари, ижтимоий тараққиётнинг қонунлари билан белгиланади.

Саломатликни, кишининг ўз саломатлигига бўлган муносабатини шахснинг муҳим компоненти сифатида кўздан кечириш лозим. Айтиш мумкинки, мазкур соҳа жамият ўз кучи билан саломатлик муаммоларини ҳал этишга ожиз эканини англай бошлаши шарофати туфайли вужудга келган. "Хавф-хатар омиллари" касаллик ва ўлим билан боғлиқ, демакки уни ўрганиш ва баҳолаш ҳам психологияга ҳам тиббиётга дахлдордир [2]. Аммо кўплаб тадқиқотлар натижаларига асосланадиган бўлсак, шуни алоҳида эътироф этиш керакки, бутунги кунда тиббиёт соҳаси вакиллари саломатлик муаммосини педагог ва психологларга мурожаат этмасдан, ўз кучига таянган ҳолда ҳал эта олмаяпти. Зотан тиббиёт соҳаси ходимларининг ўзларида ҳам саломатлик билан боғлиқ муаммолар йилдан-йилга кўпаймоқда [3].

Соғлом турмуш таъминланган оилада оила аъзоларининг ҳаёти тартибли ва сариштали ташкил қилинади. Оилада улғаяётган ёш авлод жисмонан соғлом, ақлан зийрак, соғлом фикрлайдиган, тўғри ҳулосага келадиган, оила ва жамият манфаатлари учун меҳнат қиладиган ахлоқ ва маънавият сифатларини таркиб топдирган ҳаракатчан, иродали инсон бўлиб тарбияланади. Оиладаги соғлом турмуш тарзи оила аъзоларини хусусан ёш авлодни жисмоний, ақлий ривожлантириб оила ҳаётида ҳаракатни юзага келтириб уларни оила ҳаётига тайёрлашга хизмат қилади.

Онг ва фаолият бирлиги тамойилига кўра, онг ва фаолият бир-бирига карама-карши ҳам, айнан бир нарса ҳам эмас. Улар бир бутунликни ташкил этади. Онг фаолиятни ички режасини, дастурини ташкил этади. Бу тамойил психологларга инсон ҳуқ атвори, хатти ҳаракатлари ва фаолиятларини ўрганиш орқали кўзланган мақсадларга муваффақиятли эришишни таъминловчи ички психологик механизм, яъни психикани объектив қонуниятларини очишга имкон беради.

Психика ва онгнинг фаолиятида тараққий этиш тамойилига кўра, психикага тараққиёт маҳсулоти ва фаолият натижаси деб қаралса, уни тўғри тушуниш ҳамда тушунтириб бериш мумкин. Бу тамойил Л.С.Выготский, С.Л.Рубинштейн каби психологларни ишларида акс этган [8; 9]. Л.С.Выготский таълим психикасини ривожлантиришни илгари суради [8]. С.Л.Рубинштейн "Онг фаолиятда пайдо бўлиб, фаолиятда шаклланади" деган эди [9].

Тадқиқот натижалари ва муҳокамаси. Мулоқотнинг перцептив томони кишиларнинг бир-бирини идрок этиш жараёни бўлиб, инсоннинг инсон томонидан идрок этилиши ижтимоий перцепция дейилади. Дастлаб, бу атама Ж.Брунер томонидан 1947 йил ишлатилган бўлиб, у перцептив жараёнларнинг ижтимоий детерминациясини англатган [3]. Кейинчалик бу атама бошқачарок маънога эга бўлиб, у ижтимоий объектларга, яъни одамлар, ижтимоий гуруҳлар, катта ижтимоий тузилмаларни идрок этиш жараёнини англата бошлаган.

Ижтимоий перцептив жараёнларда индивид қуйидагиларни идрок этиши мумкин:

- 1) ўз гуруҳига мансуб индивидни;
- 2) бошқа гуруҳга мансуб индивидни;
- 3) ўзининг гуруҳини;
- 4) ўзга гуруҳни.

Мулоқот жараёнида бир-бирини идрок этаётган одамлар бир-бирини тушунишга ҳаракат қиладилар. Бунинг учун қуйидаги механизмлар ишга солинади:

Идентификация - инсоннинг ўзини ҳаёлан суҳбатдоши ўрнига қўйиши орқали унинг фикрлари ва тасаввурларини тушунишга интилиши;

Эмпатия - инсоннинг ўзини ҳаёлан суҳбатдоши ўрнига қўйиши орқали унинг кечинмалари ва ҳиссиётларини тушунишга интилиши;

Рефлексия - инсоннинг суҳбатдоши томонидан қандай идрок этилаётгани ва тушунилаётганини англашга интилиши;

Стереотипизация - инсоннинг суҳбатдошини тушунишга интилиши йўлида муайян шаблонлардан фойдаланиши.

Ҳар бир шахснинг шахсияти унинг индивидуаллигини ташкил этувчи ва шахснинг ўзига хослигини, унинг бошқа одамлардан фарқини ташкил этувчи психологик хусусиятларнинг ўзига хос комбинацияси билан таъминланган.

Индивидуаллик - темперамент, характер, одатлар, устувор кизиқишлар, когнитив жараёнларнинг сифатларида (идрок, хотира, фикрлаш, тасаввур), қобилиятларда, индивидуал

фаолият услубида ва бошқаларда намоён бўлади. Ушбу психологик хусусиятларнинг ўхшаш комбинациясига эга инсоннинг бир хил одам йўқ, инсоннинг шахсияти ноёбдир.

Илмий адабиётлар таҳлили шуни кўрсатадики, баъзи психологик омиллар фанда жуда яхши ўрганилган, масалан: касбий аҳамиятга эга бўлган шахсий хусусиятларнинг роли (А.В.Бодров) [1], ижобий мотивациянинг таъсири. касбий маҳорат даражасини ошириш (Э.М.Борисова, А.Б.Орлов ва бошқалар); касбий муваффақиятнинг ҳамкасблар ва бошқарув билан муносабатларга боғлиқлиги (Л.Г.Дикая). Биз "шахсий детерминантлар" атамаси деб атайдиган бошқа омилларнинг маъноси ҳали етарлича ўрганилмаган [11].

Худди шу тенденция шахслараро муносабатлар соҳасида ҳам кузатилади, бунда субъектлар ўзларининг ижтимоий доираларини фаол шакллантира олмайдилар ва ўзларининг шахслараро муносабатларини шерикларининг фаолияти натижаси деб билишга мойилдирлар.

М.А.Томашевская томонидан ўтказилган тадқиқотда оилали талабаларда соғлом турмуш тарзини ривожлантириш, талабалар ўртасида оила ва унинг замонавий моделини тушунишда аниқланган қийинчиликлар ҳақида қуйидаги жиҳатларни очиб берди:

- оила психологияси ва педагогикаси соҳасидаги билимларнинг етишмаслиги;
- ўз-ўзини тартибга солиш техникаси ҳақида маълумотнинг етишмаслиги;
- шахслараро муносабатларни тартибга солишда коммуникатив кўникмаларни ривожлантирмаслик;
- фикрлаш ва хатти-ҳаракатларнинг стереотиплари [4].

Шундай қилиб, мавжуд қарама-қаршиликларни назарий таҳлил қилиш, талабаларнинг келажакдаги оила ҳақидаги ғояларини шакллантиришдаги қийинчиликларини тажриба синовда текшириш ёшларнинг оила ҳақидаги ғояларини ижтимоий-психологик белгилловчи омилларини ўрганишга асос бўлди.

Оилали талабаларда соғлом турмуш тарзини ривожлантиришнинг ижтимоий - психологик детерминантларига С.Скребнер уч турдаги компонентларни белгилайди: мода, маданият ва анъана. Авлодлар томонидан ўзгармаган маданий ғоялар доимийроқдир. Маросимлар билан боғлиқ бўлган анъанавий ғоялар катта ижтимоий гуруҳда ҳам, оилада ҳам мавжуд. Мода қисқа вақтни олади, у эҳтиёжларга қараб шаклланмайди, балки реклама, оммавий ахборот воситалари ёрдамида у имплантация қилинади.

Ижтимоий онгнинг элементлари жамиятда содир бўлаётган ҳодисалар ҳақидаги инсоннинг ижтимоий ғояларидир. Уларга илмий қарашлар, таълим тизими, мафкуравий муносабатлар, маданий кадриятлар ва бошқа ҳамма нарса таъсир қилади [1].

С.В.Ковалев, ёшларнинг ўз ҳаракатларининг аҳамиятини англаши билан белгиланадиган оилани яратишга тайёргарлиги таъсирининг аҳамиятини таъкидлайди. У оила ҳақидаги ғоялардан келиб чиқади, ўз олдига ва бошқаларга мажбуриятларни қабул қилиш имконияти, яқинлашиб келаётган масъулият, ғамхўрлик қилиш зарурати ва чекловларни қабул қилишни тушунтиради. Демак, талабалар учун келажакдаги оилавий ҳаёт ҳақидаги лойиҳа асосида шаклланган ғоя айниқса муҳимдир [7].

Талаба ёшларда оила ҳақидаги ижтимоий-психологик ғояларнинг шаклланишига таъсир этувчи омилларни ўрганишда муҳим кадриятларни шакллантиришга эътибор қаратилди. Маълумки, бўлажак турмуш ўртоқлар ўртасидаги кадриятлардаги фарқ оиланинг ҳаёт сифати ва унинг мавжудлиги учун муҳим аҳамиятга эга. Агар турмуш ўртоқлардан бири учун муҳим бўлган кадриятлар бошқаси учун аҳамиятсиз бўлса, бу оила моделига таъсир қилиши мумкин. Оила бир бутун бўлиб қолмайди, у мафкуравий табиатдан келиб чиқадиган ички қарама-қаршиликлар туфайли парчаланишга мойил бўлади.

Талабаларнинг оила ҳақидаги ғояларини ижтимоий-психологик ўрганиш турли усуллар ёрдамида амалга оширилди: муаллифнинг сўровномаси, талабалар билан индивидуал суҳбатлар, ижтимоий муаммолар контекстида замонавий оила ҳақида мунозара, терминал кадриятлар сўрови ва бошқалар.

Талабаларнинг оила ҳақидаги ғояларини ҳиссий-баҳолаш ва когнитив компонентларини ўрганиш учун муаллиф сўровномаси тузилди. Унда севги ва ҳамдардлик, ғамхўрлик ва масъулият, ҳиссий қўллаб-қувватлаш ва меҳр, касбдаги муваффақият ва мартаба ҳақидаги ғояларни акс эттирувчи саволлар мавжуд.

Талабаларнинг эркак ва аёл ўртасидаги оилавий ролларнинг бажарилиши ҳақидаги фикрлари фарзанд тарбияси, оиладаги ҳиссий муҳит, бўш вақтни ташкил этиш, оилани моддий қўллаб-қувватлаш масалаларида ўз ифодасини топди.

Олинган натижалар таҳлили биринчи ва учинчи курс талабалари томонидан терминал кийматларни танлашдаги фарқни кўрсатади.

Биринчи курс талабалари учун "оила" киймати 4-ўринда танланди. Бундай танловнинг сабаби аниқ: биринчи курс талабалари бу ҳақда ўйламайдилар ва бу ёшда ўзларининг оила моделини тасаввур қилишда кийналадилар. Улар учун энг муҳим кадрият - бу ўқитиш ва таълим, бу даража бўйича 1-ўринда эдилар. Биринчи курс талабалари учун рейтинг бўйича 3-ўринда дам олиш ва сеvimли машғулотлар муҳим аҳамиятга эга. 2-ўринда ижтимоий ҳаёт, 5-ўринда касбий фаолият.

3-курс талабалари учун терминал кадриятлар даражаси бўйича касбий фаолият биринчи ўринда, оила 2-ўринда, ижтимоий ҳаёт 3-ўринда, таълим ва тарбия 4-ўринда, дам олиш ва сеvimли машғулотлари 5-ўринда. Учинчи курс талабаларининг шахсий етуклигининг ошиши оила ғоясига жиддийроқ муносабатни белгилайди: биринчи навбатда, келажакдаги касбий фаолият улар учун, кейин эса оила учун муҳимдир. 3-курс талабалари жамоат ҳаётида фаол қизиқиш ва амалий иштирок этишади: кўнгиллилар дастурларида, экологик, маданий ва маърифий лойиҳаларда иштирок этишади. Учинчи курс талабалари рейтингида охириги ўринни бўш вақт ва сеvimли машғулотлар эгаллайди.

Талабаларнинг оилага нисбатан ҳиссий-баҳолаш муносабатини анкета ёрдамида ўрганиш натижасидан маълум бўлдики, кўпчилики (78%) учун оила ғояси "севги", "ҳамдардлик", "тушуниш" туйғуларига асосланади. Талабаларнинг 65 фоизи оила учун "ғамхўрлик" ва "масъулият"ни муҳим деб ҳисоблайди, 60 фоизи "боғланиш"ни оилавий муносабатлар учун одат сифатида асосий фазилатлар деб билади.

Бинобарин, бизнинг намунамиздаги аксарият талабалар учун келажакдаги оилани яратиш учун ўзаро ҳис-туйғулар зарур бўлиб туюлади. Улар оила нафақат меҳр-оқибат, ҳамдардлик, балки ғамхўрлик, масъулият, ўзаро ҳурмат, ўзаро ёрдам ва турмуш ўртоқлар ўртасидаги тотувлик тимсолидир, деб ҳисоблашади.

Қабул қилинган жавобларни сифатли таҳлил қилиш натижаларига кўра, субъектларнинг оила ғоясига прагматик ёндашуви аниқланди: респондентларнинг 46 фоизи оилани яратиш ҳисоб-китоб ва ўзи ва келажак учун фойдали эканлигига ишонишади. Ушбу респондентлар оила қуришдаги муваффақиятларини ўз фаровонлигига эришиш, моддий муаммоларни ҳал қилиш ва жамиятда маълум мақомга эга бўлиш учун зарур деб ҳисоблашади. Субъектларнинг бу қисми ҳисоб-китобларга, ўзларининг фаровонлигига, моддий ва ижтимоий муваффақиятларга интилишларига асосланган, уларнинг "лойиҳаси" - оилани амалга оширишни англатади.

Шундай қилиб, талабаларнинг оила ҳақидаги ғояларини белгиловчи омиллар нафақат сеvgи ва ҳамдардликка асосланган ижобий ҳиссий муносабат, балки ўз фаровонлиги ва фойдасига эришишга қаратилган истеъмолчи муносабатларини ҳам ўз ичига олади.

Оилали талабаларда соғлом турмуш тарзини ривожлантиришнинг ижтимоий - психологик детерминантлари оммавий ахборот воситаларида оила институтининг инқирози, унинг барбод бўлиши, жамиятнинг асосий бўғинини сақлаб қолишнинг аҳамияти ва ҳоказолар ҳақида тез-тез гапирилаётганини инобатга олган ҳолда, олиб борилган тадқиқотларнинг самарадорлигини белгилайди.

Хулоса. Оилали талабаларда соғлом турмуш тарзини ривожлантиришнинг ижтимоий - психологик детерминантлари борасидаги изланишлар қуйидагича хулосалар чиқариш имконини берди:

1. Оила ҳақидаги ижтимоий ғояларнинг тузилиши кўп функцияли ва мураккаб эканлиги, у ўзида образ ва унинг шахс учун маъносини бирлаштирганлиги аниқланди. Уларнинг ўзагини халқнинг тарихий, ижтимоий ва мафкуравий яшаш шароитлари билан белгиланадиган барқарор шаклланиш ташкил этади.

2. Назарий ва эмпирик тадқиқотлар жараёнида ёшларнинг оила ҳақидаги ғояларини шакллантиришга ҳал қилувчи омилларнинг ижтимоий таъсири ҳақидаги хулосалар тасдиқланади: бу ота-она, оила, дўстлар, таълим, Интернет, оммавий ахборот воситаларидир.

3. Сўровнома натижаларига кўра, қабул қилинган анъанавий меъёрлар ва оилавий ролларнинг ролини сақлаб қолиш тенденцияси аниқланди, аммо шахснинг индивидуаллигини ҳисобга олган ҳолда никоҳдан олдинги хатти-ҳаракатлар ҳақидаги ғояларни ўзгартириш режалаштирилган.

4. Талабаларнинг оила ролларини тақсимлаш ҳақидаги тасаввурларида тарбиячининг асосий роли ва оилада ҳиссий ижобий муҳитни сақлаш аёлга, моддий ёрдам эса эркакка тегишли.

5. Терминал кадриятларни ўрганиш сеvgи ва ҳамдардлик, масъулият ва ғамхўрликнинг ҳал қилувчи кийматини очиб берди.

6. Талабаларнинг оила ҳақидаги ғояларини ижтимоий-психологик белгиловчи омилларга нафақат сеvgи ва ҳамдардликка асосланган ижобий эмоционал муносабат, балки ўз фаровонлиги ва

манфаатини олишга қаратилган истеъмолчи муносабатлари ҳам киради. Талабалар ижтимоий аҳамиятга эга бўлган кадриятлардан кўра шахсий ҳаёт ва касбий ўзини ўзи англаш кадриятларига кўпроқ эътибор беришади.

Ҳозирги ижтимоий-иқтисодий вазиятда оилани қўллаб-қувватлаш, анъанавий оилавий кадриятларни таълим, маданият ва оммавий ахборот воситалари орқали етказиш ижтимоий соҳадаги давлат сиёсатининг муҳим устувор йўналишларидан биридир.

Хулоса қилиш учун шуни таъкидлаш мумкинки, талабаларнинг оила ҳақидаги ғояларини ижтимоий-психологик жиҳатдан аниқлашни ўрганиш зарур ва муҳимдир.

Адабиётлар:

1. Алешина Ю.Е. Индивидуальное и семейное психологическое консультирование : научно-методическое пособие / Ю.Е. Алешина. - М.: Редакци-онно-издательский центр консорциума «Социальное здоровье России», 2004. -284 с.
2. Бодров В.А. Касбий фаолият психологияси: назарий ва амалий муаммолар М. 2006. 622 б.
3. Брунер Джером. Культура образования (пер. Л.В. Трубицкой, А.В. Соловьева). – М., 2006
4. Гетте-Борисова, И. В. Психологические условия развития волевых качеств личности у студентов вуза: дис. ... канд. психол. наук : 19.00.01 / Гетте-Борисова, Илона Викторовна. - Сочи, 2005. - 182 с.
5. Джураев Р.Х. ва бошқ. Педагогик атамалар луғати. - Т.: «Фан», 2008.
6. Коул 1977 М. Cole, S. Scrbner. Коул М. Культура и мышление: Психологический очерк: Пер. с англ. / М. Коул, С. Скрбнер. - М.: Прогресс, 1977.-261 с.
7. Ковалев И. В. Транспорт в Великой Отечественной войне (1941–1945 гг.). — М.: Наука, 1981.
8. Рубинштейн С.Л. Основы общей психологии. – СПб.: Питер, 2006. - 713.
9. Словарь Л. С. Выготского / Под ред. А. А. Леонтьева. М.: Смысл, 2004. 119 с.
10. Толипов У., Усмонбоева М. Педагогик технологияларнинг татбиқий асослари. - Т.: «Фан», 2006.
11. Улыбин С.В. Психологические факторы, влияющие на профессиональную деятельность человека // Мир психологии. 2008. № 4. С. 262-268.
12. Хужаев Н. ва бошқалар. Педагогика асослари. - Т.: «Навруз», 2003.

Мундарижа/Содержание/Contents

№		bet
		стр
		page
1	Атаева Гульсина Исроиловна	3
	Психологическая зависимость молодежи от современных цифровых технологий	
	Yoshlarning zamonaviy raqamli texnologiyalarga psixologik bog'liqligi	
	Psychological dependence of young people on modern digital technologies	
2	Xasanova Saidaxon Ganijonovna	8
	Maktabgacha yoshdagi bolalarda xavotirlanishning diagnostik tahlili	
	Диагностический анализ тревожности у детей дошкольного возраста	
	Diagnostic analysis of anxiety in children of preschool age	
3	Xodjaeva Saida Qodirovna	15
	Psixologiya darslarida bilimlarni anglashning imkoniyatlarini o'rganish (hamkorlik metodini qo'llash va uning natijalari)	
	Изучение возможностей понимания знаний на уроках психологии (с применением метода сотрудничества и его результатов)	
	Studying the possibilities of understanding knowledge in psychology lessons (applying the collaborative method and its results)	
4	Yusupjonova Iroda Abdirayimjonovna	20
	Amaliy psixologiya yo'nalishi talabalari kasbiy shakllanishining psixologik xususiyatlari	
	Психологические особенности профессионального становления студентов направления прикладная психология	
	Professional training of practical psychology students psychological characteristics	
5	Ziyavutdinova Xumora Shermamatovna	27
	O'zbek oilalarida er-xotin o'rtasidagi zo'ravonlikni yuzaga kelishining hududiy tafovutlari	
	Региональные различия в распространенности насилия между супругами в узбекских семьях	
	Social psychological features of marital violence in uzбек families	
6	Мирзаева Сайёра Рустамовна	32
	Оилали талабаларда соғлом турмуш тарзини ривожлантиришнинг ижтимоий - психологик детерминантлари	
	Социально-психологические детерминанты развития здорового образа жизни женатых студентов	
	Socio-psychological determinants of healthy lifestyle development in married students	
7	Исмоилов Темур Исмолович	37
	Факторы, влияющие на формирование вербально-коммуникативных компетенций будущих педагогов	
	Bo'lajak o'qituvchilarning verbal-kommunikatsion kompetentlarining shakllanishiga ta'sir etuvchi omillar	
	Factors influencing the formation of verbal-communicational competences of future teachers	
	Кулиев Ёркин Каримович	41

8	К некоторым особенностям формирования антикоррупционного отношения	
	Korrupsiyaga qarshi munosabatni shakllantirishning ayrim xususiyatlari	
	Some features of the formation of an anti-corruption attitude	
9	Мелибаева Рузахон Насировна	45
	Тиббиётда психодиагностикани жорий этиш моделини такомиллаштириш	
	Усовершенствование модели внедрения психодиагностики в медицине	
10	Improvement of the model of introduction of psychodiagnostics in medicine	
	Mamayusupova Iroda Xamidovna	52
	O'spirinlardagi xavotirlanishni bartaraf etish - nizolarni oldini olish sifatida	
11	Устранение подростковой тревожности как предупреждение конфликтов	
	Eliminating teenage anxiety as conflict prevention	
	Norqo'ziyeva Dilrabo Sheraliyevna	59
12	Maktab o'quvchilarida konstruktiv xulqni shakllantirishning prosotsial shart-sharoitlari	
	Просоциальные условия формирования конструктивного поведения школьников	
	Prososocial conditions of constructive behavior formation in school students	
13	Abduqahhorova Shahnoza	65
	Emotsional-frustratsion xususiyatlar tushunchasining psixologik tabiati	
	Психологическая характеристика понятия эмоционально-фрустрационные свойства	
14	Psychological feature of the concept of emotional-frustrating properties	
	Tilavov Muxtor Xasan o'g'li	71
	Rahbar xodimlarga psixologik xizmat ko'rsatishning ijtimoiy-psixologik mexanizmlari	
15	Социально-психологические механизмы оказания психологических услуг лидерам	
	Social-psychological mechanisms of providing psychological services to leaders	
	Abdurayimov Sardorbek Odiljon o'gli	76
16	Talabalarning muvaffaqiyatli oila haqidagi tushunchalarini ijtimoiy-psixologik determinantlari	
	Социально-психологические детерминанты представлений студентов об успешной семье	
	Socio-psychological determinants of students' conceptions about the successful family	
17	Ahmadov Shohruh Rahmatullo o'g'li	81
	O'smirlarda oilaviy nizolarni bartaraf etishning ijtimoiy-psixologik xususiyatlari	
	Социально-психологическая характеристика разрешения семейных споров у подростков	
18	Social-psychological characteristics of the resolution of family disputes in adolescents	
	Aminova Dilnoza Orifjonovna	86
	Professional ta'lim o'quvchilarida kasbiy imijni shakllantirishning muhim psixologik jihatlari	
19	Важные аспекты формирования профессионального образа у студентов профессионального образования	
	Important aspects of professional image formation in professional education students	
	Asranboyeva Munajat Halimjanovna	91
20	Ota-ona va farzand munosabatlarida bir-birini tushunishning psixologik	